

32. İstanbul Film Festivali kapsamında gösterilecek olan filmler arasında göze çarpanlardan biri *Tarihi Şehir Merkezi* (2012). Yönetmenliğini ve senaryosunu usta dört isim olan Aki Kaurismaki, Pedro Costa, Victor Erice, Manoel de Oliveira'nın üstlendiği, dört kısa filmde oluşan film; Portekiz'in tarihi şehirlerinden olan Kuzey Portekiz'deki Guimaraes'in Slovenya'nın Maribor kentiyile birlikte 2012 yılı Avrupa Kültür Başkenti olması namına çekilse de özellikle bu kısa filmlerin bazılarının kadrajında biraz daha geri planda kalmış gibi görünüyor. Fakat bu geri planda kalmışlık, filmleri belgesel havasından uzaklaştırırken aynı zamanda da yönetmenlere aşına olan gözlerle tanıdık pek çok şeyin seçilebilmesine olanak sağlıyor.

Filmleri bir bütün olarak değil de kendi içlerinde sınıflandırmak, hem izleyici adına hem de gözardı edilebilecek şeylerin atlanmaması namına yapılabilecek en mantıklı seçim kuşkusuz. Bu nedenle filmin kronolojik akışına da uygun olarak ilerlersek sırasıyla Fin yönetmen Aki Kaurismaki'nin yönettiği *Tavern Man*'i, Portekizli yönetmen Pedro Costa'nın *Sweet Exorcism*'ini, İspanyol yönetmen Victor Erice'nin *Vidros Partidos*'unu ve Portekizli üstad Manoel de Oliveira'nın *O Conquistador Conquistado*'sunu incelememiz gerekecek.

Tavern Man (Aki Kaurismaki) Portekiz'de İskandinav Soğuğu

Filmin çekiliş amacına uygun başlayan filmde usta Fin yönetmen kamerasını öncelikle tarihi şehir Guimaraes'in sokaklarında gezdirerek izleyicinin gözünde bir şehir tasviri yapıyor gibi görünse de bu tasvirin sadece bir-iki dakikalık giriş sekansını oluşturduğunu çok geçmeden anlıyoruz. Anlatım dilindeki temel öğelere bağlı olan yönetmen; 2012 Avrupa Kültür Başkenti Guimaraes'i ve halkını kutlamak adına çekilen filmine dahi, kendine ve Fin yaşam tarzına özgü elementleri yedirebilmiş. Ortaya Guimaraes'in nispeten dar sokaklarından birinde geçen, soğuk mizaçlı, Güney Avrupa ve Portekiz kültürüne tezat şekilde çok az hatta hiç konuşmayan insanların bulunduğu bir Kaurismaki filmi, daha doğrusu

filmlerinden bir kesit çıkmış.

Filmin muhtevisiyatına inecek olursak kadrosu duygusuz, konuşmayı pek sevmeyen insanlardan oluşuyor. Aslında bir restoran sahibinin günlük yaşamına dair ayrıntılarla başlayan fakat restoran sahibinin geçmişiyile fazlaca ilintili bir konunun işleneceği filmde yönetmen daha ilk dakikadan auteur kimliğini hissettirmeye başlıyor izleyiciye. Yönetmen ilk dakikalarda karakterlerin görece duygusuz mimikleriyle kotardığı mizahı, filmin sonuna değin dingin tutsa da hikayenin karakterin geçmişine yönelik şekillenmeye başlamasıyla da Kaurismaki'nin garip mizahı yerini küçük bir burukluğa bırakıyor. Kaurismaki'nin filmlerinde sıklıkla kullandığı bu umutlu burukluk, yönetmenin sinemasının fazlaca seyirci odaklı olduğunun bir göstergesi oluyor. Sinemasının gücünü filmlerinin temelindeki paradokstan aldığıın belirtisi oluşuyla yönetmenin üslubu bu filmde olduğu gibi önemli bir yer tutuyor.

Sweet Exorcism (Pedro Costa) Sabır Testi

Şehri diğer filmlere nazaran çok farklı bir şekilde ele alan usta yönetmen Pedro Costa'nın filmi ise geceyarısı Portekiz'in kırsal kesiminde, dağlarından birinde ve hatta eski sömürgesi olan Afrika ülkesi Yeşil Burun Adaları'nda insanların Ventura adında birini aramasıyla başlıyor. Filmin süresi düşünüldüğünde oldukça uzun sayılabilecek bu arama bölümünün ardından Ventura'yı bir hastanenin bahçesinde görüyoruz. Bu noktadan sonra Ventura'nın hastane tasvirindeki binanın asansörüne binmesiyle yönetmen; hasta karakter Ventura ve sessiz Portekiz askeri ile hikayesini anlatmaya başlıyor.

32. İstanbul Film Festivali: Göze Çarpanlar

Asansördeki Ventura'nın maruz kaldığı sabır testi aslında yıllarca Portekiz tarafından sömürülmüş halkın bir alegorisi. Zaten kapalı veya dolaylı sayılabilecek bir anlatım kullanmayan Pedro Costa, açık açık yerlinin sabrının sınırlarını zorluyor. Asansörde hareket ediyor oluşu görünmemesine rağmen faaliyette bulunduğunu rahatça anlayabildiğimiz ve bu faaliyetlerin genelde, yerli halkı temsil eden Ventura'yı çok rahatsız edecek şekilde tezahür ettiği filmi tam anlamıyla bir temsil haline getiriyor. Fakat Pedro Costa'nın anlatımı için kullanageldiği bu temsil üstü kapalı bir anlatımı değil, karakterler vasıtasıyla verilmiş bir sömürü hikayesini başka bir deyişle de bir sabır testiyle oldukça ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Ventura'nın ruh haliyle beraber hikayeyi en klostrofobik sayılacak yerlerden biri olan asansörde vererek sömürülen ve baskı altında tutulan halkın neler hissettiğini seyirciye daha etkili şekilde anlatmayı amaçlıyor. Böylece yönetmenin sinemasını ne şekilde besleyerek geliştirdiğinin en somut göstergelerinden biri olarak önümüze konuyor. Filmin sonuna gelindiğindeyse dışarı aydınlandığını ve kimsenin Ventura'yı aramadığını görüyoruz. Çünkü Ventura artık özgürlüğüne kavuşuyor ve halk Ventura'yı aramaya artık gerek duymuyor. Sabır testi ve sömürü de bir anlamda son bulmuş oluyor.

Vidros Partidos (Victor Erice) **Kırık Camlı Fabrika**

Usta yönetmen Victor Erice'nin yönetmenliğini üstlendiği bu üçüncü film daha çok röportajlar üzerinden gidiyor. Film, Portekiz halkının birçok ailesinin geçimini sağlamış olduğu, yaklaşık bir buçuk asır Avrupa'nın en büyük tekstil fabrikalarından biri olan ve artık Kırık Camlı Fabrika'da geçiyor. Fabrikanın insanların hayatlarını ne denli etkilediğini ve bir ülkenin tarihini incelerken sadece sanat eserlerine bakılmasının ne derece doğru olabileceğini irdeliyor. Film aslında kendi içinde iki bölüme ayrılıyor. Bunlardan ilki, fabrikada uzun seneler çalışmış işçilerin ve onların yakınlarının sırayla kendilerini tanıtarak fabrikanın işlevini, onlara ve ailelerine neler kattığı, neler götürdüğü hakkında bilgi

veriyor. Varsa başlarından geçen ilginç ya da gündelik hayatları için fabrika yüzünden ritüele dönüşmüş olayları anlatmalarıyla geçiyor. Hikayelerin geneline bakıldığında bazen işçilerin çalışma koşullarından dert yandıkları görülse de zamanla orasını benimsedikleri ve ikinci evleri olarak gördükleri seyirciye sunuluyor. Çünkü çalışma şartlarının zorluklarının yanında işçileri kaybetmemek adına özellikle kadın işçilere evlerine ve çocuklarına vakit ayırabilmeleri için verilen izinlerden herkesin memnun oluşu da bunu kanıtlar nitelikte. Filmin ikinci bölümünde ise aynı kişilere fabrikada yıllar önce muhtemelen bir öğle yemeği sırasında çekilmiş, tüm işçilerin aynı anda yemek yediği devasa fotoğraf gösterilerek yorum yapmaları isteniyor. Çoğu yemekte bulunan kişileri çıkarmasa da fabrika günlerine dair daha somut şeyleri hatırlamaya başlıyor. Şimdilerdeki kırık camlı fabrikanın zamanında insanları sosyal ve ekonomik açıdan ne şekilde etkilediğine dair önemli ipuçları yakalıyorlar. Böylece fotoğraf, işçilerin ve izleyicilerin gözünde bir anlamda endüstri çağına geçiş panoramasına dönüşüyor.

O Conquistador Conquistado (Manoel de Oliveira) **Fatih**

Dört filmin sonuncusunda ise usta yönetmen Oliveira, tarihi kent Guimaraes'e gelen turistlerin rehber eşliğinde gezdikleri tarihi kalıntıların bulunduğu mekanlarda gezdiriyor kamerasını. Turistlerin en son gördükleri Portekiz'in ilk kralı olan Afonso I, daha çok bilinen adıyla "Conquistador" (Fatih)'un heykelinin, günümüz şartlarına uyum sağlamış haliyle iktidarı elinde bulunduran gücün, kılıcını artık silahlarla donanmış olan düşmana değil de onu hedef almış ve gelişen teknolojinin de sayesinde gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya çalışan insanlara doğrultuşunu, yönetmenin çağdaş yaşam tenkiti niteliğinde okumaksa en doğrusu gibi görünüyor.

Serkan Küpeli